

BÖLGESEL KURULUŞLARIN LİDERLİĞİNDE BİNYIL KALKINMA HEDEFLERİNİN BAŞARISI: İZTO, İZKA PROJELERİ

Doç.Dr. Mine Yılmaz

Celal Bayar Üniversitesi,
Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu
mine.yilmazer@gmail.com

Prof.Dr. Meltem Onay

Celal Bayar Üniversitesi,
Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu
meltem.onay@gmail.com

Özet

Birleşmiş Milletler'in Binyıl Kalkınma Hedefleri (BKH) yoksulluk, çocuk hakları, okullaşma, cinsiyet eşitsizliği ve rekabet edebilirlik gibi sekiz başlığı içermektedir. Nihai hedef kalkınmanın önündeki engellerin ve ülkeler ve bölgeler arasındaki eşitsizliklerin ortadan kaldırılmasını sağlamaktır. Türkiye'de bu hedeflerin sağlanmasına yönelik fonlarla birçok proje desteklenmektedir. Bu araştırmanın amacı, İzmir'deki iki bölgesel kuruluşun yaptığı projeleri örnek alarak bir etkinlik analizi gerçekleştirmektir.

Anahtar Kelimeler: *Binyıl Kalkınma Hedefleri, kalkınma projeleri, etkinlik analizi*

Alan Tanımı: Ekonomi (Kalkınma Ekonomisi)

THE ACHIVEMENT OF MILLENNIUM DEVELOPMENT GOALS IN REGIONAL INSTITUTIONS LEADERSHIP: IZTO, IZKA PROJECTS

Abstract

United Nations' Millennium Development Goals (MDGs) indicate the set of eight goals such as poverty, child rights, schooling, gender inequality and competitiveness. The ultimate objective is to eliminate obstacles of development and disparities between countries and regions. Many projects are supported by the funds to ensure these goals in Turkey. The purpose of this paper is to realize an efficiency analysis for the projects of two regional organizations in Izmir.

Keywords: *Millennium Development Goals, development projects, efficiency analysis*

JEL Code: 019

1.GİRİŞ

Dünyada her bireyin insani yaşam standardına erişebilme, bunun için kapasitelerini genişletme ve yeteneklerini uygulayabilme olanaklarına sahip olması gerekir. Diğer taraftan bireyler ve ülkeler arasında çok sayıda adaletsizlik söz konusudur. Hatta adaletsizliğin geçmişe göre daha da arttığı bir gerçektir. Bu sorunun giderilmesi için acaba kimler hangi sorumlulukları almalıdır? Şüphesiz ki dünya ölçeğinde ortak kararlar alınması ve özellikle gelişmiş ülkelerin proje ve fonlarla diğer ülkelere yardım etmesi önemli bir adımdır. Bununla birlikte bu proje ve fonların etkinliğini analiz etmek uygulanan politikaların amacına ulaşip ulaşmadığını belirlemek açısından son derece önemlidir.

Bu çalışmada, bölgeler ve ülkeler arasındaki dengesizliklerinin giderilmesine yönelik projelerin başarısı tartışılmaya çalışılacaktır. Bu amaçla, sürdürülebilir insani kalkınmanın farklı boyutlarını içeren Birleşmiş Milletler Binyıl Kalkınma Hedefleri (BKH) ve Türkiye’de bu hedeflerin gerçekleştirilmesini sağlamaya yönelik faaliyetler incelenecektir. Bu çok boyutlu ve kapsamlı faaliyetleri sınırlandırabilmek için konu, İzmir ilindeki iki bölgesel kuruluşun seçilen projeleri kapsamında değerlendirilecektir. BKH’nin gerçekleştirilmesine yönelik fonlarla desteklenen bu projelerin “etkinlik analizleri” sunulmaya çalışılacaktır.

2.ÜLKELERİN KALKINMA SÜRECİ VE İNSANİ KALKINMA YAKLAŞIMI

İnsanlar potansiyel kapasitelerle doğmaktadır. Kalkınmanın amacı tüm insanların kapasitelerini genişletecek bir çevre yaratmak ve günümüz insanların ve gelecek kuşakların olanaklarını artıracak bir ortam sağlamaktır. Kalkınma sürecinde ülkeler üç temel amacı sağlamalıdır. Öncelikle beslenme, barınma, sağlık ve güvenlik gibi yaşamsal gereksinimler giderilmelidir. Beraberinde gelir, eğitim ve istihdam olanakları artırılmalı, kültürel ve insani değerlere daha çok önem verilmeli, yani yaşam kalitesinde yükselme gözlenmelidir. Son olarak bağımsız ve demokratik bir toplum düzeni kurulmalı ve korunmalıdır (Todaro, 1997: 18).

İnsani kalkınma kavramının ortaya çıkışı Seers (1969), Streeten (1984) ve Stewart (1985)’in Temel Gereksinimler Yaklaşımı’na dayanmaktadır. Amartya Sen, insan haklarında özgür ve eşit, eğitilmiş ve sağlıklı yaşayan insanın kalkınmanın temelini

oluşturduğunu vurgulamıştır (Sen, 1997: 1960). İnsani kalkınma, herkesin yaşam talebinin karşılanması konusunda evrenselidir. İnsani kalkınma konusunda ilk uluslararası çalışma Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP)'nin ülkeleri İnsani Kalkınma Endeksi (İKE)'ne göre sıralamasıdır. UNDP'nin 1990 yılı İnsani Kalkınma Raporu'nda insani kalkınma, insanların seçeneklerini genişletme süreci olarak tanımlanmaktadır. İKE hesabında gelir yanında insani kalkınmanın diğer boyutları olan eğitim ve sağlık göstergeleri de dikkate alınmaktadır. Bu endekse göre 2012 itibarıyla ilk üç ülke Norveç, Avustralya ve ABD'dir. Türkiye'nin 90. olduğu sıralamada Nijer 186 ülke içinde son sıradadır. İnsani kalkınma endeksinin en önemli katkısı, gelir düzeyi yüksek olan ülkelerin her zaman insani kalkınmada başarılı olamadığını ortaya çıkarmasıdır. Kişi başına gelir sıralamasına göre daha üst sıralarda yer alırken, insani kalkınmada Katar 35, Birleşik Arap Emirlikleri 31, Kuveyt 51, Suudi Arabistan 21, Türkiye 32 ve Güney Afrika 42 sıra aşağıya düşmüştür (UNDP, 2013: 144-5).

UNDP'nin insani kalkınma ölçümü dışında bazı araştırmacılar farklı yöntemlerle insani değerlerdeki iyileşmeyi tanımlamışlardır. Örneğin, Morris (1979) yaşam beklentisi, bebek ölümleri, okuryazarlık, Dasgupta ve Weale (1992) gelir, bebek ölümleri, politik ve sivil haklar, Qizilbash (1996) yaşam, sağlık, duygular ve düşünceler, Narayan vd (2000) iyi-yaşama ait birçok gösterge, de Toledo Piza ve Kuwahara (2009) sağlık, eğitim, gelir, barınma, altyapı, bilgiye erişim göstergelerini kullanarak insani kalkınmayı hesaplamışlardır.

3.BİRLEŞMİŞ MİLLETLER BİNYIL KALKINMA HEDEFLERİ

Küresel kalkınmayı ve dayanışmayı gerçekleştirebilmek amacıyla, 6-8 Eylül 2000 tarihlerinde 189 ülkenin temsilcileri Birleşmiş Milletler öncülüğünde New York'da bir araya gelerek Milenyum Zirvesi'ni gerçekleştirmişlerdir. Bu zirvede kabul edilen Milenyum Deklerasyonu'nda 2015 yılına kadar yerel ve küresel boyutta gerçekleştirilmesi arzulanan sekiz adet BKH belirlenmiş ve buna ilave olarak 2015 sonrası kalkınma gündemi tartışmaya açılmıştır. BKH'ne yönelik 21 adet alt hedef grubu ve 53 adet gösterge mevcuttur. BKH ana başlıklarıyla aşağıdaki gibidir:

1. Mutlak yoksulluk ve açlığı ortadan kaldırmak
2. Herkesin temel eğitim almasını sağlamak
3. Kadınların durumunu güçlendirip toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak
4. Çocuk ölümlerini azaltmak
5. Anne sağlığını iyileştirmek

6. HIV/AIDS sıtma ve diğer salgın hastalıkların yayılımını durdurmak
7. Çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması
8. Kalkınma için küresel ortaklıklar geliştirmek

Kararların alınmasından bugüne kadar yapılan faaliyetler beklenen düzeyde olmasa da belli başarılarla ulaşılmıştır. Günde 1,25\$'dan az gelir elde edenlerin oranı 1990 yılında %47'den 2010'da %22'ye düşmüştür. İlkokul düzeyinde eğitim alan öğrenci sayısı %89'a kadar yükseltilmiştir. İçme suyuna erişim, bulaşıcı hastalıklar konusunda çok önemli ilerlemeler kaydedilmiştir. Gelişmiş ülkeler ithalatlarının %83'ünü gümrük vergisi almadan gerçekleştirmeye başlamışlardır. Buna karşılık anne sağlığı, kaynaklara erişimde kadın-erkek ayrımı, çevresel sürdürülebilirlik konularında halen önemli sorunlar olduğu vurgulanmaktadır (MDGR, 2013). Hedefler üzerine yapılan çalışmaların sonuç verebileceğinin görüldüğü, diğer taraftan gelişmiş ülkeler tarafından sağlanan fonların gereksinmelerin çok altında kaldığı üzerinde durulmaktadır.

Hedef kesimin saptanması ve yapılacak faaliyetlerin finansmanı için, 2006 yılında BKH Fonu oluşturulmuştur. Fon, BKH'nin gerçekleştirilmesi için ulusal hükümetleri, yerel yönetimleri ve sivil toplum örgütlerini desteklemektedir (www.tr.undp.org, 2013). Ağırlıklı olarak ABD ve G8 ülkeleri tarafından finanse edilen Resmi Kalkınma Yardımları 1990'larda durağan bir seyir izlerken 2000'li yıllarda hızla yükselmiş; 2006 yılında 20 milyar\$ iken 2010 yılında 50 milyar\$ olmuştur (Atkinson, 2006: 329).

4.ARAŞTIRMADA ELE ALINAN KURUMLARIN PROJELERİ VE BİNYİL KALKINMA HEDEFLERİNE YÖNELİK UYGULAMALAR

Araştırma başlangıcında İzmir Ticaret Odası (İZTO) ve (İzmir Kalkınma Ajansı) İZKA'nın, BKH'nin iki alt hedefini kapsayan projeler yaptıkları bilgisi alınmıştır:

- 1.Açık, kurallara dayalı, tahmin edilebilir, ayrımcı olmayan bir ticari ve finansal sistemi geliştirmek (İZTO)
- 2.Kadınların durumunu güçlendirmek ve toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak (İZKA)

4.1. İZTO Projesi ve Dış Ticarete Rekabet Gücünü Artırmaya Yönelik Uygulamalar

Dış ticaret ve rekabet gücündeki iyileşmeler, özellikle gelişmekte olan ülkelerde sürdürülebilir kalkınmanın başarısı için önemlidir. Dış ticaret yoluyla döviz

birikimi artırılabilir ve böylece ülkenin dış borç ödeme gücünde iyileşme, üretim ve istihdam kapasitesinin ve yoksul kesimlere yönelik iş olanaklarının yükseltilmesi, yenilik ve markalaşma sağlanabilir. Türkiye, küresel rekabet edebilirlik endeksinde 130 ülke arasında 59. sıradadır. Üretim verimliliği ve inovasyonda, ileri teknoloji ihracatında, enerji kaynaklarında, küresel rekabette önemli yetersizlikler içinde olan Türkiye'nin dış ticaret açığı giderek artmaktadır. Çin, ABD ve Almanya'nın ilk üçte yer aldığı dünya ticaret liderleri arasında Türkiye ithalatçıları sıralamasında 21. ihracatçılarda ise 32. ülkedir (WTR, 2013: 33). Dış ticaret açığının giderilmesinde özel sektör üretiminin ve ihracatının rolü büyüktür. BKH çerçevesinde Türkiye'de özel sektörün rekabet gücünü artırmaya yönelik birçok proje hazırlanmaktadır. İZTO'nun Ekonomi Bakanlığı desteği ile yürüttüğü "Plastik Sektöründe Uluslararası Rekabetçiliğin Geliştirilmesinin Desteklenmesi (UR-GE) Projesi" bunlardan biridir.

İZTO projesinde yer alan sektörler ayakkabıcılık, kuyumculuk, plastik, gelinlik ve abiyedir. İlgili projeler farklı zamanlarda başlamış ve henüz tamamlanmamıştır. Bu araştırma Mayıs 2012'de başlayan 2.150.000\$ değerindeki plastik sektörü projesine uygulanmıştır. Proje seçiminde sektörün ihracat ve uluslararası rekabet gücündeki önemi ve diğerleri arasında en ileri aşamaya geçen proje oluşu rol oynamıştır. Bu projede öncelikle İzmir Ekonomi Üniversitesi katkısıyla firmaların ihtiyaç analizi ve piyasa değerlendirmesi yapılmıştır. Sonuçlar doğrultusunda marka yönetimi, pazarlama, üretim planlaması, AR-GE ve inovasyon, rekabet analizi, insan kaynaklarını içeren eğitim programları başlıkları saptanmıştır. Eğitim ve danışmanlık hizmetlerinden yararlanan firma sayısı 18'dir.

Türkiye'nin 2012 yılında plastik ürün ticaretinde ihracatın ithalatı karşılama oranı % 40 ve dış ticaret açığı 7,5 milyar\$ civarındadır. (www.tuik.gov.tr(1)). İthalattaki artışın en önemli nedeni hammaddenin dışa bağımlı olmasıdır, diğer taraftan rekabet gücü yüksek ürün ihracatı gerçekleştirilemediği için ihracat kapasitesi arzulanan ölçüde yükseltilememektedir. İzmir, plastik ürünlerinde İstanbul'dan sonra en büyük üretici ve ihracatçı konumundadır (www.tuik.gov.tr(2)). Bunun nedeni en büyük üretici olan PETKİM'in İzmir'de bulunmasıdır.

4.2. İZKA (İESOB) Projesi ve Kadınların İstihdama Katılımını Sağlamaya Yönelik Uygulamalar

Kalkınma hakkının bir toplumdaki her bireye tanınması en temel insanlık görevidir. BKH ile yoksunlukların giderilmesi, temel hak ve özgürlüklerin tanınması çabalarının dil, din, ırk ve cinsiyet ayrımı yapılmaksızın uygulanacağı

kabul edilmiştir. BKH'nin sekiz amacı içinde ikisi doğrudan kadınların güçlendirilmesine yöneliktir. Bu alanda diğer bir uygulama, UNDP'nin İnsani Kalkınma Endeksi'ne paralel olarak hesapladığı Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi'dir. Bu endekse göre Türkiye, 148 ülke içinde 68. sırada yer almaktadır. Türkiye, kadınların eğitim ve istihdam göstergelerinde bazı Arap ve Afrika ülkeleriyle birlikte düşük değerlere sahiptir (UNDP, 2013: 159-9).

Kadınlar erkeklere göre daha az eğitilidir ve bu nedenle, kayıt dışı sektörlerde çalışmak zorunda kalabilmektedirler. Bu durumda sosyal güvenceden ve mülkiyet haklarından yoksun olmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde kadın eğitime ve istihdamına yapılan yatırımın verimliliği, erkek yatırımından daha yüksektir. Çünkü kadın eğitimi arttıkça evlilik yaşı yükselmekte, doğurganlık azalmakta, daha az çocuk ölümüyle karşılaşmakta, daha sağlıklı, iyi beslenmiş ve eğitilmiş çocukların sayısı artmakta, kadınların milli gelirden aldığı pay yükselmektedir.

İZKA'nın "Kırsalda Ekonomik Çeşitlilik Mali Destek Programı" kapsamında gerçekleştirilen İzmir Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği (İESOB) tarafından yürütülen Ebruli Projesi İzmir'in Menemen ilçesi Asarlık Mahallesi kadınları için uygulanmıştır. 147.000 TL bütçeye sahip projenin faaliyetleri Temmuz 2011 tarihi itibarı ile başlamış ve 12 ay boyunca sürmüştür. Menemen Ahmet Cengiz Mesleki Eğitim Merkezi'nde yürütülen ebru ve dikiş eğitimleri 30 kursiyer kadınla başlamış, sürekli devam eden 12 kadın sertifika almaya hak kazanmıştır.

5.ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

Araştırma İzmir'de faaliyet gösteren iki bölgesel kuruluşa gerçekleştirilmiştir. Öncelikle kurumların proje yöneticileri ile görüşülmüş; daha sonra proje yararlanıcıları ile yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Her iki gruba sorulan anket soruları, Gaziantep İpek Yolu Kalkınma Ajansı tarafından 2011 yılında hazırlanan SODES Etki Analizi Raporu ile Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV) tarafından 2011 yılında hazırlanan Amasya'da Kadın İstihdamının Artırılmasına Destek Projesi Raporundan yararlanılarak düzenlenmiştir.

5.1. İZTO Projesi İle İlgili Bulgular

Araştırmada firma sahipleri, eğitim alan firma temsilcileri ve proje yürütücülerine farklı anketler uygulanmıştır. Üç ayrı gruptan elde edilen sonuçlar aşağıdadır.

5.1.1. İZTO Projesinde Firma Sahiplerinden ve Eğitim Alanlardan Elde Edilen Bulgular

İZTO projesi kapsamında eğitim ve danışmanlık hizmeti alan 18 firmadan sekiz firma sahibine ve beş eğitim alan firma temsilcisine ulaşılmıştır.

Proje İşleyişi İle İlgili Bulgular

Ankete katılanların tamamı üniversite mezunudur. Firma sahiplerinin projeye katılma nedenleri arasında en çok üzerinde durulan üç seçenek fuara katılmak, ihracatı geliştirmek ve danışmanlık hizmeti almaktır.

Firma sahiplerinin kısa dönem hedeflerinin maliyeti düşürmek, farkındalığı artırmak, danışmanlık hizmetleri almak, altyapıyı geliştirmek, kurumsal eksikleri tamamlamak, personel eğitimi, hedef ülke ve ürünleri belirlemek, ihracat departmanı kurmak, personel yetiştirmek; uzun dönem hedeflerinin ise sürdürülebilirlik, şeffaflaşma, ihracatı artırmak, markalaşma, distribütörlük vermek, şube açmak olduğu saptanmıştır.

Eğitimden yararlananların tamamı eğitim hizmetlerinden memnun kaldığını, bakış açılarının değiştiğini ve problemlere daha rahat çözümler bulabildiklerini söylemişlerdir. Firma sahipleri danışmanlık hizmetlerinde sürenin daha uzun tutulması gerektiğini belirtmişlerdir. Ayrıca bürokrasi ile geçen sürenin uzunluğundan ve saha çalışmalarına çok az zaman kaldığından söz edilerek bu projenin başka projelerle desteklenmesinin katkısı artıracağı savunulmuştur.

Proje Sürecinde Firmanın Durumuyla İlgili Bulgular

Firma sahipleri genel olarak, alınan eğitimler sonrasında firmalarında üretim artışı yaşandığını belirtmişlerdir. Ankete katılanların %75'i eğitim sonrasında istihdamlarında artış olduğunu geri kalanı ise buna katılmadığını söylemiştir. Çalışanların verimliliğinde büyük ölçüde artış olduğu kabul edilmekle birlikte en azından mevcut dönemde katılımcıların yarısı ücretlerde yükselme olduğunu belirtmiştir. Ayrıca sektörde nitelikli işgücü bulma sıkıntısından söz etmişlerdir.

Markalaşma çabası içinde oldukları gözlenmiştir. Ürün geliştirme konusunda da olumlu yanıtlar alınmıştır. Firma sahiplerinin %50'si katılıyorum, %40'ı kısmen katılıyorum ve yalnızca %10'u katılmıyorum seçeneğini işaretlemiştir. Firmaların %85'i ise rakiplerine karşı öncelik elde ettiğini düşünmektedir.

Firmalar danışmanlık hizmetlerinden çok memnun olduklarını belirtmişlerdir. İhracatla ilgili bugün olmasa bile gelecekte olumlu işler yapabileceklerini

düşünmektedirler. Dış ticaret ve rekabet gücünde var olan problemler sorulduğunda hammadde dışa bağımlılık, verimsiz üretim, kalifiye eleman eksikliği, girdi maliyetlerinin yüksekliği, İngilizce bilen personel yetersizliği gibi sorunlardan söz edilmiştir.

Sektör ile İlgili Diğer Bilgiler

Plastik sektörü, fosil yakıt tüketimi ve atık yaratımının yüksek olması nedeniyle çevre kirliliği açısından önemlidir. Küresel sera gazı salımlarını azaltmaya yönelik başta Avrupa Birliği Çevre Kriterleri ve Kyoto Protokolü olmak üzere çevre düzenlemelerine Türkiye de taraf olmuş durumdadır ve bu düzenlemeler firmalara birçok yaptırım getirmiştir. Özellikle bu sektörün temsilcileri kirliliği artırma tesislerinin kullanılması ve önlem alınmadığı durumlarda ceza uygulanması nedeniyle ek maliyet üstlenmek zorunda kaldıklarını vurgulamaktadır.

Firma sahiplerinin %67'si bu hizmeti dışarıdan satın aldıklarını diğerleri de fabrika içinde gerçekleştirdiklerini belirtmişlerdir. Firma sahiplerinin %50'si geri dönüşüm faaliyetleri olduğunu söylemiştir. Hangi yöntemleri kullandıkları sorulduğunda, depolayıp belli dönemlerde bertaraf ettiklerini, müşterilerden atıkları topladıklarını ya da hurdacılardan ücret karşılığı satın aldıklarını ya da geri dönüşüm makinesinde geri dönüştürdüklerini söylemişlerdir.

Devletin plastik sektörüne ilişkin politikalarının ve teşviklerinin yeterli olup olmadığı sorusuna %44'ü kısmen katıldığını, %28'i katılmadığını ve %28'i hiç katılmadığını belirtmiştir.

5.1.2. İZTO Projesinde Proje Yürütücüsünden Elde Edilen Bulgular

Proje yürütücüsü projeden verim alındığını, ancak proje süresini yeterli bulmadığını, Ekonomi Bakanlığı'ndan beklenen desteğin alındığını ve bütçenin yeterli olduğunu söylemiştir. Buna karşılık bürokratik süreç ve iş akışında kısmen de olsa engeller yaşandığını, uyulması gereken prosedürlerde, tamamlanması gereken evrakta ve onay mekanizmasında aksaklıklar ortaya çıktığını, zaman kaybına uğradıklarını belirtmiştir. Proje yürütücüsü, firma yetkililerinin bu projeyi başarıyla uygulayacaklarına ve gelecekte devam ettirebileceklerine inandığını söylemiştir. Son olarak, bu projeyi yeni projelerle (kümeleme, inovasyon, sürdürülebilir ihracat konuları başta olmak üzere) desteklenmenin daha fazla katkı sağlayacağını vurgulamıştır.

5.1.3. İZTO Projesinin Sosyal Fayda-Maliyet ve Swot Analizi

Kamu kaynaklarını etkin kullanarak uzun vadeli kalıcı çözümler üretebilmek için proje sonuçları sosyal fayda-maliyet açısından Tablo 1’de değerlendirilmiştir.

Tablo 1. İZTO Projesinin Sosyal Fayda-Maliyet Analizi

SOSYAL FAYDASI		SOSYAL MALİYETİ	
DOĞRUDAN FAYDA	DOLAYLI FAYDA	DOĞRUDAN MALİYET	DOLAYLI MALİYET
Maddi Üretim artışı Ürün çeşitliliği	Maddi Yan sanayinin gelişmesi Yeni teknolojinin kullanımı Teknolojinin yayılması Diğer sektörlerle iletişim	Maddi Hammadde dışa bağımlılık İthalat ve döviz yükümlülüklerinin artması Çevre maliyetleri	Maddi İç piyasadaki tekelleşme hareketleri Yüksek gümrük vergileri
Maddi olmayan Mesleki ve teknik eğitim olanakları Güçlü beşeri sermaye Yabancı dil ve bilgi birikimi Kaliteli ürün tüketimi Ülke itibarının yükselmesi	Maddi olmayan Çevre ve atık yönetimi Küresel piyasalara entegrasyon Dış ticaret ortaklarıyla iyi ilişkiler Kültürler arası iletişim Yerel ve küresel kalkınma	Maddi olmayan Nitelikli eleman yetersizliği Gelişmiş ülkelerle rekabet yetersizliği Doğal kaynak yetersizliği	Maddi olmayan Çevre kirliliği artışı

Projeden elde edilen bilgiler doğrultusunda, kamunun desteklediği bu projenin yüksek bir bütçeye sahip olduğu ve topluma doğrudan ya da dolaylı maliyetler yüklediği gözlenirse de ülke büyümesi, kalkınması ve ihracat gelirine daha büyük faydalar sağlayacağı düşüncesi ağır basmaktadır (Tablo 1).

Tablo 2. İZTO Projesinin SWOT Analizi

GÜÇLÜ YANLAR İstekli proje yürütücüleri ve yararlanıcılar Mekan ve eğitim yeterliliği	FIRSATLAR Devlet teşvikleri Eğitim ve danışmanlık hizmetleriyle verilen markalaşma ve pazarlama faaliyetlerinin artışı
ZAYIF YANLAR Yararlanıcıların dış ticarete bilgi yetersizliği Küçük ölçekli firmaların olmaları ve rekabet yetersizlikleri Bürokratik engeller Ödemelerin gecikmesi	TEHDİTLER Firmaların deneyimsizliği PETKİM’in fiyat politikaları

Fayda-maliyete ilave olarak, Tablo 2’de projenin Swot Analizi verilmiştir. Proje, sektöre ve işleyişe ilişkin birtakım zayıf yanlar ve tehditler içerirse de devlet teşviklerinin devamıyla üretmeye, rekabete ve dış piyasalara açılmaya hevesli

firmaların gelecekte sektöre katkılarının artacağı düşünülmektedir. Önemli olan bürokratik engelleri azaltıp desteklerin etkinliğini ve belli ölçülerde devamını sağlayarak finansal yetersizlikler ve rekabet güçlükleri yaşayan bu firmaların sektörde daha aktif hale getirilmesi olmalıdır.

5.2.İZKA (İESOB) Projesi İle İlgili Bulgular

Araştırmada kursiyerlere ve proje yürütücülerine ayrı anketler uygulanmıştır.

5.2.1.İZKA (İESOB) Projesinde Yararlanıcılardan Elde Edilen Bulgular

Araştırmanın yaz sezonu içinde yapılması nedeniyle bağlantı kurulan 12 kadından, 5'i sorulara yanıt vermiştir. Örneklem grubundakilerin demografik özelliklerindeki benzerlikler dikkate alınır, 5 kadının vermiş olduğu yanıtların diğer kadınları da yansıtabileceği düşünülmektedir.

Proje Öncesi Bilgiler

Örnekleme oluşturan kadınların yaşları 20-38 yaş arasında olup, öğrenim durumları ilköğretim ve lise düzeyindedir. Bütün kadınların her hangi bir sağlık güvenceleri yoktur ve "büyük bir aileye" sahiptirler (çocuk sayısı fazla).

Kadınların tamamının bu projeyi, çevrelerinden (komşu, eş ve dost) duydukları tespit edilmiştir. Proje afişleri ve yapılan farkındalık toplantıları nedeniyle bilgi almakta hiç sorun yaşamadıklarını söylemişlerdir.

Kadınların kursa katılma nedenleri arasında; **a)** evden çıkıp sosyal ilişkiler kurmak **b)** iş ve el becerisi yeteneklerini geliştirmek bulunmaktadır.

Proje İşleyişine Yönelik Bulgular

Proje kapsamında kadınlar; ebru, dikiş, giyim, kırk yama eğitimleri almışlardır. Kravat dikmeyi, dikiş makinesi kullanmayı öğrenmişlerdir. Kadınların tamamı eğitimcilerin verdikleri derslerden memnun olduklarını belirtmişlerdir. Ayrıca kadınların kendi aralarında kurmuş oldukları ilişki, onlara cesaret ve özgüven aşılacaktır. Bu duygu, onların aile hayatlarında da olumlu etki yaratmıştır. Diğer taraftan, aile üyelerine giyim eşyası ve çeyiz dikiş yapmakta ve komşularından sipariş alarak üretim yapabilmektedirler.

Proje Sonrasındaki Bulgular

Kadınlar, bu ve benzeri kursların devam etmesi konusunda hemfikir olmuşlardır. Özellikle Ebru Sanatı'nı kullanarak yaptıkları kravatları, İESOB aracılığı ile çeşitli kurumlara satmayı başarmışlardır. Projede karşılaşılan en önemli sorun,

mezun olan kişilerin “sigortalı” bir iş yerinde çalışma olanağı bulamamış olmalarıdır. Ancak bu kadınlar yine de “parça başı” iş yaparak gelir etmeye devam etmektedirler. Çalışmak isteyip de iş bulamamış olmalarının nedenleri iş aramakla ilgili yöntem bilmemeleri ve cesaretsiz olmalarıdır.

KOSGEB belgesi alan 3 kadın ise, eş ya da babalarından baskı görmeleri nedeniyle “girişimci” olamamışlardır. Ayrıca kadınların “mikro kredi” hakkında bilgi sahibi olmadıkları, girişimlerinde başarısız olmaktan korktukları gözlenmiştir.

5.2.2. İZKA (İESOB) Projesinde Yürütücülerden Elde Edilen Bulgular

Proje yürütücüleri projeden verim alındığını, proje süresini ve bütçesini yeterli bulduklarını ve ek bir süreye gereksinim olmadığını ve devletin desteğini yeterli bulduklarını belirtmişlerdir. Buna karşılık bürokratik süreç ve iş akışında kısmen de olsa engeller yaşandığını, yapılan yazışmaların uzun süre aldığını, zaman kaybına uğradıklarını söylemişlerdir. Proje sürecinde yararlanıcıların yaşadığı dezavantajlar nedeniyle, devamlılıkların sağlanamadığını vurgulamışlardır.

Proje yürütücüleri proje sonrasında kadınların istihdama katılma ya da toplumsal statülerinin artırılmasında başarılı olunacağına inandıklarını ve bu projenin yeni bir projeye desteklenmesinin proje başarısına katkı sağlayacağını söylemişlerdir.

Proje sonuçları sosyal fayda-maliyet açısından Tablo 3’de değerlendirilmiştir.

Tablo 3. İZKA Projesinin Sosyal Fayda-Maliyet Analizi

SOSYAL FAYDASI		SOSYAL MALİYETİ	
DOĞRUDAN FAYDA	DOLAYLI FAYDA	DOĞRUDAN MALİYET	DOLAYLI MALİYET
Maddi İş ve el becerisi edinmek Ürün çeşitliliği	Maddi Siparişle üretim	Maddi Hedeflere ulaşmadaki engeller nedeniyle maddi kayıp yaşanması Kadın istihdamının sağlanamaması	Maddi İşsizliğin yükselmesi
Maddi olmayan Sosyal iletişim becerisi Kaliteli ürün tüketimi Bilinçli çocuk yetiştirme	Maddi olmayan Toplumsal statü edinme Aile içi verimlilik Çocukların okuryazarlık ve teknik eğitim artışı Doğurganlık hızının azalması	Maddi olmayan Kadınların güçlendirilmesindeki yetersizlikler	Maddi olmayan Devlet teşviklerinin kullanılmasındaki bilgi ve cesaret eksikliği

	Genç evliliklerin azalması Toplumda örnek oluşturma		
--	--	--	--

Proje birtakım maliyetler içerse de elde edilen ya da edilecek olan faydalar toplumsal refah açısından çok önemlidir. Hak ve özgürlüklerde yetersizlik içinde olan kadınların mesleki beceri kazanması ve istihdam edilmesi gelirden pay elde etmesine yol açacaktır. Diğer taraftan projenin arzu edilen maddi faydayı tam olarak sağlayamadığı ve kadınların sosyal güvenceli bir işte çalışmadıkları gözlenmiştir. Buna karşılık yapılan görüşmelerde maddi olmayan doğrudan ya da dolaylı birçok sosyal fayda ortaya çıktığı anlaşılmıştır. Bu faydaların kısa vadede olmasa da uzun vadede kadınların güçlendirilmesine katkıda bulunacağı açıktır.

Tablo 4. İZKA Projesinin SWOT Analizi

GÜÇLÜ YANLAR İstekli kadınlar ve proje yürütücüleri Devlet teşvikleri ve teknik destekler Mekan bulma kolaylığı	FIRSATLAR Fon yaratılarak özelliklere kadınlara yönelik proje sağlanması Ebru sanatının canlandırılması Kadın istihdamı için bir fırsat Kadının güçlendirilmesi ve sosyal statüsünün artırılması
ZAYIF YANLAR Proje sürecinde yararlanıcı sayısındaki azalmalar Prosedürlerin uzunluğu ve yaşanan bürokratik engeller Devlet mekanizmalarının proje sürdürülebilirliğini sağlayamaması	TEHDİTLER Aile ve çevre baskısı Kadınların cesaret ve özgüven eksikliği İş bulamayan kadınların yaşadıkları moral bozuklukları

Proje, bürokratik engeller, sürdürülebilirlikteki eksiklikler, aile ve çevre baskısı gibi birtakım zayıf yanlar ve tehditler içerse de devlet teşviklerinin istekli kadınlar ve proje yürütücülerinin devamıyla sosyal katkılarının artarak devam edeceği düşünülmektedir (Tablo 4). Geçmişten bugüne aktarılan ve ortadan kaldırılması için uzun yıllar gereken bir anlayışın yarattığı sorunları birkaç projeye kısa sürede çözümlenmek oldukça zordur ve bu tür projelerin diğer sosyal faaliyetlerle de desteklenmesi gerekmektedir. Sonuç olarak projenin kadınların özgüvenlerinde ve dünyaya bakış açılarında yarattığı değişim, bunun gelecek nesillere olumlu katkılar yaratacağı düşüncesi projenin belirli bir amaca ulaştığını göstermektedir. Bu tür projelerin sosyal faydasının maliyetinden her zaman daha yüksek olduğuna inanılmaktadır.

6.SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmanın amacı, Birleşmiş Milletler'in 2015 BKH'ni gerçekleştirme ve 2015 sonrası yeni hedefler belirleme çabası devam ederken Türkiye'deki uygulamaları mikro ölçekte değerlendirmeye çalışmak ve gelecekte yapılabilecek detaylı çalışmalara yön vermektir. Makro veriler incelendiğinde elde edilen başarılarla paralel olarak birtakım yetersizliklere de rastlanmaktadır. Türkiye'de aşırı yoksulluk 2011 yılında %0,14'e düşürülmüştür. Buna karşılık sürekli yoksulluk riski altındakiler nüfusun %16'sıdır. Gençlerde okula gitme oranı %90'ın üzerine çıkarılmıştır. Diğer taraftan kız çocukların okula gönderilmesinde mevcut sorunlar devam etmekte ve düzenlenen kampanyalar yoluyla giderilmeye çalışılmaktadır. Ayrıca kadın sağlığı, eğitimi, istihdama ve siyasete katılımı konusunda Türkiye'de gerçekleştirilen faaliyetlerin hedefleri gerçekleştirmede yetersiz kaldığı söylenebilir (www.undp.org.tr, 2013; www.tuik.gov.tr, 2013).

Bu çalışmada İzmir'de İZTO ve İZKA (İESOB) liderliğinde gerçekleştirilen iki proje örnek alınarak uygulamada ortaya çıkan olumlu ve olumsuz etkenler belirlenmeye çalışılmıştır. Öncelikle Ekonomi Bakanlığı desteği ve İZTO yöneticiliğinde yürütülmekte olan "Plastik Sektöründe Uluslararası Rekabetçiliğin Geliştirilmesinin Desteklenmesi Projesi" kapsamında sektöre ait KOBİ'lerin dış pazarlara açılma başarısı ele alınmıştır. Plastik sektörü rekabetin çok yüksek olduğu, teknolojinin sürekli geliştiği bir sektördür. Türkiye'de işgücü verimliliği, kaliteli üretim, hammadde temini konularında sıkıntılar devam ettiği için bu sektörde yüksek miktarda dış ticaret açıkları görülmektedir. Bu nedenle, küçük ölçekli firmaların da uluslararası pazara açılarak döviz geliri sağlaması son derece önemlidir. Projeye dahil olup ankete katılan firmaların tamamı yurt dışı pazarlara katılma konusunda istekli olduklarını belirtmişler; proje sürecinde özgüvenlerinin artmış olduğunu ve gelecekte daha başarılı olacaklarını söylemişlerdir.

Ülkemizde KOBİ'lerin en önemli sorunları sermaye birikiminin olmaması ve ancak kredi desteği ile üretimlerini sürdürebilmeleridir. Bu nedenle eğitim için ayrılan zamanı ve maliyeti karşılamaları mümkün değildir. Projeye dahil olan firmalar küçük ölçekli olduğu ve az sayıda ancak büyük ölçekli firmalarla rekabet ettiği için, proje kapsamında verilen eğitim ve danışmanlık hizmetleri bu firmalar için son derece yararlıdır ve bu desteklerin bir süre daha devamına gereksinim duymaktadırlar. Danışmanlık hizmetinin yeni başladığı bu aşamada bile, eksiklerin saptanabildiğini ve ihracat bağlantıları kurabildiklerini belirtmişlerdir.

Firmalar ayrıca piyasadaki tekeli hareketlerin engellenerek haksız rekabetin önlenmesini talep etmektedirler. Kurulacak bir plastik borsasının da soruna çözüm getirebileceğini vurgulamışlardır. Diğer taraftan sektörde nitelikli personel ihtiyacının fazla olduğu görülmüştür. Üniversite-sanayi işbirliği içerisinde, sektörün ne tür personele ihtiyacı olduğunu belirlemek bu sorunun çözümüne katkıda bulunacaktır. Bu doğrultuda yeni mezunların daha donanımlı olmaları sağlanabilir.

Plastik sektörü dünya çapında en hızlı gelişen ve talebi sürekli artan sektörlerden biridir. Projeye katılan firmalar çevre kirliliği üzerine yapılan tartışmaların sektöre zarar verdiğini düşünmektedir. Şirketler geri dönüşüm konusunda geçmişte de işbirliği içinde çalıştıklarını, ancak günümüzde devletin geri dönüşüm lisansını zorunlu hale getirmesi nedeniyle firmaya ciddi bir ek maliyet yüklediğini söylemektedir. Şüphesiz uluslararası çevre düzenlemelerine paralel olarak gerçekleştirilmesi zorunlu olan bu yenilikler ne yazık ki firmaların üretim kalitesini ve verimliliğini olumsuz etkilemekte ve rekabet gücünü düşürmektedir.

Bölgesel kalkınmaya yönelik olarak ele alınan ikinci proje, İZKA tarafından desteklenip İESOB tarafından yürütülen ve Menemen ilçesinin 36.000 nüfuslu Asarlık Mahallesi'ne uygulanan Ebruli Projesidir. Bu bölgede yaşayan insanların büyük çoğunluğu Güneydoğu Anadolu'dan göç yoluyla gelmişlerdir. Menemen'in İzmir'e yakın olması nedeniyle göçle gelen bu insanların büyük şehre adaptasyon sorunlarını buldukları yerde çözüme ulaştırmak önemlidir. Çünkü özgüven sorunları giderilerek, eğitim olanakları artırılarak, kişisel hakları öğretilerek şehir hayatına uyumları sağlanabilir.

Ebruli Projesi bitiminde evlerinden çıkarak farklı mekanlarda farklı kişilerle tanışan, sosyalleşen kadınların yaşamlarında çok büyük değişiklikler olduğu gözlenmiştir. Buna karşılık elde edilen bulgular kadınların halen eş ve toplum baskısı altında olduklarını göstermektedir. Kadınlar ve özellikle kızlar toplumsal cinsiyet rollerini sürdürme eğilimindedirler. Bunun en büyük nedeni cesaretlerinin olmaması, öncelikli haklarını erkek kardeşlerine vermeleri, işin kolayına kaçmaları ve ev kadınlığı rolünü daha çok benimsemeleridir. Diğer yandan bazı kadınlar babalarını ve eşlerini ikna ederek eğitim alma ve meslek edinme özgürlüklerini sonuna kadar kullanabildiklerini de göstermişlerdir.

Temel hak ve özgürlükler bağlamında kadın haklarının işlerliğinin sağlanması için öncelikle kadınların böyle bir talepte bulunması gerekmektedir. Kadınların talebini somutlaştırabilmesi ise, onların yetkinlik kazanmasına ve

güçlendirilmesine bağlıdır. Kadınlar yaşamına yön verebilme gücüne sahip olduktan sonra, ekonomik ve politik karar mekanizmalarına katılımlarını artıracaklardır. Ancak, katılımın etkinleşebilmesi toplumdaki diğer kesimlerden gelecek desteğe bağlıdır. Toplumdaki tüm bireylerin ve kurumların desteği ile kadınlar sorunlarını gidermek üzere faaliyete geçebilirler. Kadın istihdamına yönelik bu ve benzeri projeler, kesin çözümler üretmese de kadınların topluma sağladığı dolaylı ve dolaysız faydaları açısından önemli sonuçlar yaratmaktadır.

Her iki projenin ortak sorunu bürokratik engeller nedeniyle zaman kaybına uğranılmasıdır. Bu tür projelerde prosedür yükünün azaltılmasının verimlilik açısından oldukça önemli olduğu görülmüştür. Sonuçları uzun vadede görülebilecek bu tür kalkınma projelerinin sabırla ve azimle devam ettirilmesi son derece önemlidir. Diğer taraftan projelerin sürdürülebilirliği sağlanmadıkça, istihdam olanakları yaratılmadıkça, sanayinin desteği alınmadıkça, toplumsal farkındalık yaratılmadıkça verilen fonlar ülkeye ek maliyet ve zaman kaybindan başka bir şey sağlamayacaktır.

KAYNAKLAR

Atkinson, A.B. *Global Public Finance and Funding the Millennium Development Goals*, De Economist, 2006-154, 325-339.

Dasgupta, P. and M. Weale, "On Measuring the Quality of Life", World Development, 20, 1992, 119-131.

de Toledo Piza, C.C. and M.Y. Kuwahara, *Giving a Step Further: Can We Go Beyond the HDI?*, HDC A-Human Development Capability Association, 2009.

<http://www.tr.undp.org>, 2013

[http://www.tuik.gov.tr\(1\)](http://www.tuik.gov.tr(1)), 2013 <http://www.tuik.gov.tr/PreTabloArama.do>

[http://www.tuik.gov.tr\(2\)](http://www.tuik.gov.tr(2)), 2013

<http://tuikapp.tuik.gov.tr/disticaretapp/disticaret.zul?param1=2&param2=9&sitcrev=0&isicrev=0&sayac=5811>

<http://www.undp.org.tr>, 2013

<http://www.undp.org.tr/Gozlem3.aspx?WebSayfaNo=1124>

İpekyolu Kalkınma Ajansı, *Sodes Etki Analizi Sonuç Raporu*, Gaziantep 2011.

MDGR, *Millennium Development Goals Report 2013*, United Nations

Morris, D.M., “*Measuring the Condition of the World’s Poor: The Physical Quality*”, Overseas Development, New York, 1979.

Narayan, D. R., R. Chambers, M. K. Shah and P. Petesch, “*Voices of the Poor: Crying out for Change*”, New York: Oxford University Press for the World Bank, 2000.

Qizilbash, M., “*Capabilities, Well-being and Human Development: a Survey*”, Journal of Development Studies, 33(2), 1996, 143–162.

Seers, D. “*The meaning of development*”, IDS Communication Series No.44, Institute of Development Studies, 1969.

Sen, A., *The Standard of Living*, Cambridge University Press, Cambridge Great Britain, 1987.

Sen, A., “*Editorial: Human Capital and Human Capability*”, World Development, Vol.25, No: 12, 1997, 1959-1961.

Stewart, F. *Basic Needs in Developing Countries*, Johns Hopkins University Press, 1985.

Streeten, P. (1984) “*Basic Needs: Some Unsettled Questions*”, World Development, Vol.12, No.9, 1984, 973-978.

TEPAV, *Amasya’da Kadın İstihdamının Artırılmasına Destek Projesi, Kadın Çalışmalarında Sosyal Etki Analizi*, hazırlayan Ülker Şener, 2011.

Todaro, M.P., *Economic Development*, Longman London and New York, 1997.

UNDP, *Human Development Report 1990*, United Nations Development Programme.

UNDP, *Human Development Report 2013*, United Nations Development Programme.

WTR, *World Trade Report 2013*, World Trade Organization.